

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Михаела Михайлова Мишева, Университет за национално и световно стопанство, Общикономически факултет, катедра “Икономическа социология“, научна специалност: 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление“ (Икономика на отбраната и сигурността), професионално направление 3.8 Икономика към катедра „Национална и регионална сигурност“ на УНСС

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №795/21.03.2024 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Александър Руменов Йолов*
Тема на дисертационния труд: *Изследване влиянието на социално икономическите фактори върху радикализацията в държавите от Европейския съюз*

1. Информация за дисертанта

Александър Йолов се е обучавал по докторска програма към катедра „Национална и регионална сигурност“ на УНСС по научна специалност „Икономика и управление“ (Икономика на отбраната и сигурността, професионално направление 3.8 Икономика) съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 1212/16.05.2017 г. Обучението е осъществено в редовна и задочна форма през периода 28.03.2017 г. –

28.03.2020 г. Александър Йолов е отчислен с право на защита със Заповед на Ректора на УНСС № 855/26.03.2024 г.

Александър Йолов е бакалавър по „Международни отношения“ и магистър по „Международна сигурност“ от Софийски университет „Св. Климент Охридски“. През периода на докторантурата е участвал в два научно-изследователски проекта – един университетски и един национален. От 2020 г. е на различни позиции в Телъс Интернешънъл Европа.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Темата на дисертационния труд е актуална поради интензификацията на радикализацията на различни групи в Европа, което прави опита на докторанта за разбирането на връзката между социално-икономическите условия и радикализацията от съществено значение за формулирането на обществени политики и стратегии за превенция на радикализацията. Идентифицирането на влиянието на социално-икономическите фактори върху радикализацията може да спомогне за създаването на по-ефективни методи, за социална интеграция и създаването на общества с висока кохезия.

Дисертационният труд се състои от 186 страници, структуриран в следните части: увод, изложение в три глави, изводи и препоръки, списък с научно и научно-приложни приноси, списък с използваните съкращения, списък на използваните таблици (15 таблици), списък на използваните фигури (15 фигури), списък с публикации (5 публикации), списък на използваните източници (76 източника), списък с приложения (31 страници). В труда на докторант Йолов аргументирани и ясно посочени са научно-изследователският проблем (липсата на стандартизиран подход за идентифициране и количествено измерване на промяната на нивата на политическа радикализация), обект (политическата радикализация), предмет (изследването на социално-икономическите фактори, които водят до политическа радикализация) или по-скоро взаимодействието между социално-икономическите фактори и политическата радикализация, както и тезата на изследването, че общностите, които са поставени в условия на икономическо изключване и безработица, са по-склонни към

радикализация (стр. 8). Логически следва и основната цел – да идентифицира и тества изследователски модел, който отразява и измерва връзките между въздействащите социално-икономически фактори и нивата на политическа радикализация в държави от Европейския съюз (стр. 9).

Глава първа представя, детайлно изследване на различни аспекти на политическата радикализация, включително произхода и значението на термина, различните модели и форми на радикализация, както и изводи от анализа. Главата осигурява обширен обзор и анализ на темата, като предоставя ключови аспекти за разбиране на явлението на радикализация в политически контекст. Разгледани няколко модела на процеси, които са придобили популярност в теорията на радикализацията (модел на Борум, модел на Викторович, модел на Синай, модел на Могадам, модел на Далгаард-Нилсен, Пирамиден модел, модел на полицейското управление на Ню Йорк, модел на Сейджман, модел на Таарнби, модел на Джил, модел на Макколи и Москаленко) и са представени основни нейни форми: ислямистка радикализация, крайнодясна радикализация, крайно лява радикализация, реципрочна радикализация, когнитивна и поведенческа радикализация, мека (ненасилствена) и насилствена радикализация. Коректно се посочват работните дефиниции на основните понятия (мека и насилствена радикализация), изведени от прегледа на литературата и институционалния контекст. Авторът възприема дихотомно разбиране за радикализацията - като групов процес на политическа радикализация, при който в условия на политическа поляризация нормалните практики на диалог, компромис и толерантност се заместват от нарастващо ангажиране в конфронтационни практики (включително насилствени действия) на макро равнище в две форми – мека и насилствена (стр. 61).

Втора глава представя различни подходи и методи за изследване на политическата радикализация. Текстът е умело структуриран така, че да предоставя обширен преглед на различни подходи и методи за анализ на политическата радикализация. От изследване на конкретни случаи и емпирични изследвания до използване на статистически модели и методики, като логистична регресия и факторен анализ, за разкриване на връзки и фактори, влияещи върху радикализацията. Също така,

включването на методика за моделиране със структурни уравнения указва на по-сложни аналитични подходи. Тази глава представя основни инструменти за научното изследване на темата и предлага важни изводи за разбирането и анализа на политическата радикализация и аргументира използването на методиката на структурни уравнения в изследването.

В глава трета е приложена, детайлната методология за изследването на радикализацията, чрез моделиране на данните и проверка на хипотезите. Структурата е последователна - включва различни стъпки, които се извършват за съставяне, приложение и верификация на модела, както и за анализ на резултатите от изследването. Избраните бази данни с които работи докторанта са с висока представителност и достоверност.

Използваната литература съдържа 76 заглавия на български и английски език в т.ч. международно и вътрешноправни документи, стратегически и обществено-политически документи и официални позиции, книги, монографии, статии в научни и периодични издания, доклади и анализи на международни организации, както и електронни източници със специфична информация. Прави впечатление използването на литература от световно известни бази данни с научна информация, като над 20% от посочените източници са от последните пет години. Дисертантът умело използва и анализира публични бази данни от достоверни и репрезентативни изследвания като „Евростат“, „Европейско социално изследване“ (ESS), „Проект за местоположение и данни за въоръжени конфликти“ (ACLED) и „Глобална база данни за тероризма“ (GTD).

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В дисертацията са синтезирани теоретични и приложни концепции на радикализацията, които се използват в методологическата част. Още в първа глава, дисертантът посочва липса в настоящото, теоретично знание на достатъчно доказателства, за връзката между социално-икономическите и социално-политическите фактори и явлението „радикализация“ в неговата цялостност (насилствени и ненасилствени аспекти).

Изследването е интердисциплинарно, като социологическата перспектива се проявява в разглеждането на радикализацията като

социален процес, в който обществените структури, груповите динамики и социалните неравенства играят съществена роля за формирането на радикални убеждения и действия. В настоящото изследване връзката е видима чрез анализа на понятията за социална маргинализация/интеграция, социални норми (понятия централни за теорията на структурната функционалност, развита от Е. Дюркейм) и начините, по които липсата на социална интеграция, може да допринесе за чувството на отчуждение и недоволство, което води до радикализация.

Авторът дефинира и допълва понятията за мека и насилствена радикализация, за да разбере посредством статистически метод за изследване, влиянието на социално-икономическите променливи върху двете явления. Този метод е особено полезен при анализа на сложни системи, с множество фактори, които могат да взаимодействат помежду си. Използваният модел на посредничество за изследване на политическата радикализация, базиран на подхода за Моделиране със структурни уравнения използва четири латентни променливи (икономически перспективи – измерва социално-икономическото напрежение в общността; промяна в социалните ценности – измерва негативните социално-политически промени в общността; мека радикализация – измерва нивото на мека (ненасилствена) радикализация в общността; насилствена радикализация – измерва нивото на насилствена радикализация в общността) и дванадесет наблюдаемите променливи: безработица, относително ниво на материални лишения, бедност, приобщаващо управление, политическа прозрачност, гражданско участие, удовлетвореност от икономическите условия, отношение към имигрантите, разпределителна справедливост, протести, политическо насилие и тероризъм.

Изследването впечатлява с интереса на докторанта към прогностичната функция на науката. Това е амбициозна цел, чието постигане е реализирано чрез изнасянето на ясни изследователски хипотези. Хипотезите на модела за връзка между латентните променливи са изобразени на Фигура 3-8 чрез диаграма на взаимодействието от стр. 51.

Основната цел на изследването се постига, чрез последователно изпълнение на поставените задачи: изследване на основните зависимости,

свързани с радикализацията, анализ на причините за нейната поява и разпространение; използване на адекватен подход и метод за анализ на радикализацията, спазване на изискване за качество на данните и съставяне на модел за изследване нивата на радикализацията като са предложени гореспоменатите латентни и наблюдаеми променливи. Представени са десет хипотези за връзките и взаимодействието между избраните латентни променливи. Модел на посредничество с латентни променливи е приложен в десет стъпки, като анализ и верификация е направен в глава трета.

Разгледана е регионалната значимост на тестваните латентни променливи за мека радикализация на ниво NUTS 2 на ЕС, като се доказва, че социално-икономическите перспективи и промяната в социалните ценности оказват пряко и непряко влияние върху меките аспекти на радикализацията.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам приносите посочени от дисертанта в дисертационния труд. Разработеният модел за изследване на политическата радикализация, базиран на подхода за Моделиране със структурни уравнения е верифициран и са изведени основни изводи, позволяващи развитие на теоретичното и емпиричното познание в науката.

Изграденият и верифициран модел за количествено изследване на връзката между социално-икономически фактори и меката радикализация, създава и анализира нови знания, също така е плодотворна основа за нови, авторски изследвания.

Работата представлява детайлно проучване на съществуващите подходи за разбирането на радикализацията и ги подобрява, като показва иновативно решение, чрез комбиниране на различни информационни източници, законодателни и институционални полета.

Намирам приносни моменти и в систематизацията на институционалната и законодателната материя в дефинирането на радикализацията.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представеният списък с публикации доказва задълбочената работа на докторанта и умения за представяне пред различна аудитория. Представени са пет публикации по темата на дисертационния труд. Три са от международни научни конференции, една е в научно списание и една от университетска научна конференция, което е показател, че са получили научно признание и работата на дисертанта е видима за научната общност.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява коректно и съдържанието на дисертацията, което показва добре структурирана работа. Основните части на изследването са ясно представени, стилът на писане е ясен и разбираем, което улеснява читателя да следва логиката на изложението. Описанието на методологията в автореферата е достатъчно подробно, за да даде представа за основните методи, използвани в изследването.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Изследването на Александър Йолов е научен труд, който предизвиква интерес и може да бъде основа за разработването на практически мерки за намаляване или предотвратяване на политическата радикализация. Включването на качествени изследвания (например, интервюта или фокус групи) би могло да добави дълбочина и контекст към количествените данни, предоставяйки по-цялостен поглед върху явлението.

Въпросът, който бих искала да задам на Александър Йолов е следния:

„Какви конкретни мерки и политики бихте препоръчали на правителствата в ЕС въз основа на вашите изследвания, за да се справят с радикализацията, произтичаща от социално-икономическите фактори?“

Заклучение

Дисертацията е разработена според нормативните изисквания за присъждане на ОНС „Доктор“.

Цялостното ми впечатление от докторската дисертация е на оригинално и добросъвестно проведено, завършено изследване, посветено на актуален обществен проблем. С цялото си съдържание и анализ,

изследването представлява принос към съвременното разбиране на проблема на радикализацията. Уверена съм в неговата способност да допринесе за академичната дискусия и за развитието на научната област и приложното знание.

Изразявам положителното си становище за присъждане на Александър Руменов Йолов на образователна и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Икономика и управление“ (Икономика на отбраната и сигурността).

19.05.2024 г.

Подпис: .....

София